

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 24

Рівне – 2013

Збірник наукових праць

«Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії»

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 24. – Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2013. – 326 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, к.і.н., професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, к.і.н., професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, д.і.н., професор (м. Рівне).

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій Миколайович, к.і.н., доцент (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, д.і.н., професор (м. Острог); **Киридон Алла Миколаївна**, д.і.н., професор (м. Київ); **Степанков Валерій Степанович**, д.і.н., професор (м. Кам'янець-Подільський); **Столос Надія Георгіївна**, д.і.н., професор (м. Рівне); **Фісанов Володимир Петрович**, д.і.н., професор (м. Чернівці); **Чухліб Тарас Васильович**, д.і.н. (м. Київ); **Швецова-Водка Галина Миколаївна**, д.і.н., професор (м. Рівне); **Шугаєва Людмила Михайлівна**, д.ф.н., професор (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук (постанова від 17 квітня 2010 р.)

Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія КВ № 15857-4329Р від 12 жовтня 2009 р.

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 5 від 27 грудня 2013 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12, РДГУ

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2013

5. Литвак Б. Г. Очерки источниковедения массовой документации XIX – начала XX в. / Б. Г. Литвак. – М. : Изд-во «Наука», 1979.
6. Обзор Киевской губернии за 1905 год. Ведомость № 8 «О числе учебных заведений и учащихся в Киевской губернии за 1905 год» – К., 1906.
7. Обзор Подольской губернии за 1894 год. – Б.м., Б. г.
8. Обзор Подольской губернии за 1902 год. – Б.м., Б. г.
9. Обзор Подольской губернии за 1908 год. – Б.м., Б. г.
10. Полное собрание законов Российской империи (далі – ПСЗРИ). – Собрание второе. – С.Пб., 1874. – Т. XLV. – Отделение первое. – 1870. – № 48502.
11. ПСЗРИ. – Собрание третье. – С.Пб., 1900. – Т. XVII. – 1897. – № 13950.
12. ЦДІАК України, ф. 442, оп. 52, спр. 437.
13. ЦДІАК України, ф. 442, оп. 522, спр. 236.
14. ЦДІАК України, ф. 442, оп. 532, спр. 202.
15. ЦДІАК України, ф. 442, оп. 533, спр. 158.
16. ЦДІАК України, ф. 442, оп. 533, спр. 205.
17. ЦДІАК України, ф. 442, оп. 535, спр. 355.
18. ЦДІАК України, ф. 442, оп. 538, спр. 202.
19. ЦДІАК України, ф. 442, оп. 540, спр. 187.
20. ЦДІАК України, ф. 442, оп. 623, спр. 100.
21. ЦДІАК України, ф. 442, оп. 636, спр. 391.
22. Чорний Д. По лівий бік Дніпра : проблеми модернізації міст України (кінець XIX – початок XX ст.) / Д. Чорний. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007.
23. Щербак М. Г. Звіти губернаторів як джерело вивчення історії України / М. Г. Щербак, Н. О. Щербак // Вісник Київського університету. Історико-філологічні науки. – Либідь, 1991. – С. 36–40.
24. Щербак М. Г. Джерела вивчення національної політики в Україні (XIX – поч. XX ст.) / М. Г. Щербак, Н. О. Щербак // Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Історія. Випуск 41. До 165-річчя Київського університету імені Тараса Шевченка. – К. : Видавничий центр «Київський університет», 1999. – С. 15–17.
25. Щербак Н. О. Національне питання в політиці царизму у Правобережній Україні (кінець XVIII – початок XX століття) : Монографія / Н. О. Щербак. – К. : ПЦ «Ризографіка», 2005.

УДК 940. У-454

Р.С. Пальчевський

СІЧОВІ ТОВАРИСТВА УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

У статті досліджено процес відродження та діяльності української молодіжної організації «Січ» в умовах Другої Речі Посполитої. На основі ретельно підібраних джерел здійснено аналіз становища української молоді в умовах польського панування.

Ключові слова: молодіжний рух, спортивне товариство, статут.

В статье исследовано процесс возрождения та деятельности украинской молодежной организации «Сеч» в условиях Второй Речи Посполитой. На основе тщательным образом подобранных источников осуществлен анализ положения украинской молодежи в условиях польского господства.

Ключевые слова: молодежное движение, спортивное общество, устав.

In the article investigational a process of revival and activity of Ukrainian youth organization of «Sich» is after completion of First world war. On the basis of carefully neat sources the analysis of position of the Ukrainian young people is carried out in the conditions of Polish domination.

Keywords: youth motion, sporting society, charter.

Постановка проблеми. Нові суспільно-політичні реалії сьогодення вимагають підвищеної уваги до проблем підростаючого покоління, особливо до умов розвитку його духовної культури та патріотизму. Незважаючи на окремі періоди, що були несприятливими для культурного розвитку внаслідок відсутності державної самостійності, національно-культурне відродження в Україні все ж таки відбувалося. Зважаючи на це, сьогоденні стає вельми актуальним історичний досвід роботи з молоддю в рамках численних молодіжних товариств та організацій. Особливо багатим такий досвід був на українських землях під владою Другої Речі Посполитої.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковане розв'язання цієї проблеми показує доволі обмежену їх кількість. Значна увага питанням діяльності українських молодіжних організацій присвячена в наукових розвідках Андрухова І.О. Але діяльність товариств національно-демократичного напрямку в його працях розглядається загалом у педагогічному аспекті.

Цікавим матеріалом, який причетний до теми нашого дослідження є низка наукових праць Дем'янюка О.Й. Автор з'ясовує загальні тенденції зародження українського національного молодіжного руху в Галичині, та подає характеристику процесу переходу молодіжних товариств від культурно-освітнього та фізкультурно-спортивного до військово-підготовчого напрямку в їх діяльності.

В останні роки у фахових виданнях з'явилися публікації В.Окаринського, М.Лазаровича, О.Вацеби та М.Пантюка, де розглядаються проблеми розвитку та функціонування українських молодіжних організацій Галичини, їх структура, напрями діяльності, вплив окремих діячів на генезу молодіжного руху.

Постановка завдання. Зважаючи на появу окремих публікацій з названої проблеми, ми ставимо перед собою завдання дослідити та висвітлити процес відродження та становлення української молодіжної організації «Січ» в умовах повоєнної Польщі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після завершення Першої світової війни однією з найболючіших європейських проблем постає питання територіального врегулювання повоєнного світу. Її розв'язання явило собою зразок несправедливого підходу до встановлення нових кордонів. Внаслідок цього багато європейських народів виявилися роз'єднаними, хоч державами переможцями і був проголошений принцип етнічного підходу до визначення територій нових держав. Так, на території Польщі опинилося близько двох мільйонів німців. Між трьома сусідніми державами була поділена Македонія [1, с.104].

Однак у найгіршому становищі опинився український народ. Нав'язану британським і французьким прем'єрами Ллойд-Джорджем та Ж. Клемансо Парижській конференції Версальську систему договорів в значній мірі посилювали домагання правителів Польщі, Румунії і навіть поміркованої Чехословаччини. Усе це привело до розчленування українських земель між кількома державами.

Американський публіцист та письменник Баллей П. з приводу цього відзначив: «Українські землі, від 1920 р. поділені на чотири дуже нерівні частини, опинилися в становищі нинішніх курдів: будь-який рух в напрямку незалежності в одній частині викликав ворожу реакцію у всіх чотирьох держав» [2, с.74].

Більша частина західноукраїнських земель була насильно включена до складу Польщі. Перемога останньої в польсько-російській війні 1919-1920 рр. призвела до підписання Ризького договору. За ним, як свого часу за Андрусівською угодою між Московією і Річчю Посполитою, було розділено кордоном, окресленим далеко на схід від «лінії Керзона», дві частини українського народу [3].

Тогочасна Польща являла собою організм, який складався із трьох частин, де спільними були лише мова та костюм. І то лише для 70 відсотків населення (поляків), оскільки 14 відсотків становили українці, 8 відсотків – євреї, 4 відсотки – білоруси, 4 відсотки – німці [4, с.95]. З точки зору економічної, політичної та культурної всі три складові частини (регіони) дуже різнилися між собою. Найбільш відсталими були східні території.

Підписані Польщею Версальський та Ризький мирні договори передбачали захист прав національних меншин, в тому числі українців. Конституція від 1921 року, створена за досвідом західних демократій, гарантувала вільний розвиток непольського населення. Однак окупаційний уряд Польщі понад усе боявся піднесення українців. Політика асиміляції населення Західної України штовхнула його до прийняття постанови уряду про заборону вживання самого терміну «український» та «Західна Україна». Замість них пропонувалося вживати «руський» та «Східна Малополяща» [5, с.1].

Незважаючи на те, що тільки завдяки українським воякам поляки зуміли стримати більшовиків на Збручі, лідер Польської держави Й. Пілсудський в 1920 році у відозві до польських вояків повідомив їх про те, що зробив урядові пропозицію, щоб «земля на сході перейшла у власність тих, які її польською зробили» [6, с.62].

Уже з перших років свого утвердження в Східній Галичині і Західній Волині польській уряд цілеспрямовує зусилля на підпорядкування собі політичного, економічного і культурного життя українців. Політика денаціоналізації підноситься до рівня державної. Вже 20 січня 1920 року польський уряд у Східній Галичині скасовує всі органи місцевого самоврядування – Галицький Крайовий сейм та його виконавчий орган – Крайовий комітет, повітові і громадські ради. Польські власті застосовують політику дискримінації українського населення в господарсько-економічній діяльності, здійснюючи колонізацію державного адміністративного апарату шляхом звільнення під різними приводами з роботи службовців і робітників української національності.

В контексті дискримінаційних антиукраїнських заходів особливе місце займало проведення в Західній Україні аграрної реформи. Незважаючи на аграрне перенаселення в цьому краї, масове безробіття та малоземелля, зосередження великої земельної власності у незначній частини поміщиків, упродовж всього міжвоєнного періоду польський уряд здійснював поселення цивільних і військових сільськогосподарських осадників. Отже, особливістю проведення земельної реформи у Західній Україні стало те, що політичні кола Польщі почали розглядати її як національно-політичну проблему, в процесі розв'язання якої передбачалося перетворити польську меншість у переважну більшість і підготувати базу для досягнення своїх політичних цілей – асиміляції та колонізації українського населення.

Рішення Ради послів від 15 березня 1923 року ще більше зміцнило владу Польщі над Західною Україною. Опираючись на нього, представники націонал-демократичної партії, які в 1923 році посіли провідне місце в уряді, висунули інкорпоративну концепцію, яка передбачала створення однопольської держави.

Перші удари були спрямовані на освіту як на один з важливих чинників повноцінного розвитку нації. Зокрема 31 липня 1924 року польський Сейм затвердив низку постанов в організації шкільництва. Їх сутність полягала у створенні умов для спільного навчання і виховання дітей різних національностей, які проживали на східних землях [7, с.7-9]. Дану функцію мала виконувати двомовна утраквістична школа, більшість предметів у якій викладалося польською мовою. Для надання закону «демократичного» характеру передбачався шкільний плебісцит у справі мови викладання. Причому територія проведення плебісциту обмежувалася лише Львівським, Станіславським, Тернопільським, Волинським і Поліським воєводствами [8, с.1]. Не враховувалися території Лемківщини, Холмщини та Підляшшя, які завжди були українськими етнічними землями.

У цей період польська влада розпочала кампанію по зменшенню кількості українських вчителів краю шляхом переведення їх у школи західних воєводств Польщі, обумовлюючи це зменшенням кількості робочих місць. У той же час вакансії займали польські вчителі.

Сьогодні вітчизняні вчені схильні вважати, що в результаті відмови держави у фінансовій підтримці за два десятиріччя панування Польщі на західноукраїнських землях було закрито 3518 українських шкіл [9, с.15].

Таким чином, загальноєвропейські історичні реалії, внутрішньополітичний та зовнішньополітичний курси Другої Речі Посполитої певним чином вплинули на внутрішній стан та суспільну спрямованість січових товариств української молоді у досліджуваній нами період.

Пошук нових національно-виховних ідеалів, активна участь у суспільно-політичному та культурно-освітньому житті Західної України, протистояння шовіністичній політиці польського уряду було характерне для відродження та діяльності повоєнних «Січей». Перший осередок цієї організації був започаткований у селі Завалля Синятинського повіту 5 травня 1900 року відомим діячем українського молодіжного руху Кирилом Трильовським. Це була людина, завжди сповнена організаторською енергією та молодечим ентузіазмом. Народився 6 травня 1864 року у селі Богутин Золочівського повіту в родині священника. Ще навчаючись у польській гімназії, організовував молодіжні гуртки. Після навчання у Чернівцях та у Львові відкрив у Коломиї адвокатську канцелярію. З молодих років був членом радикальної партії. Можливо це і зумовило вибір місця для створення першого січового товариства, оскільки там діяв один із найміцніших осередків радикальної партії на Покутті.

Швидкому росту започаткованих ним осередків сприяло те, що вони опиралися на романтику традицій Запорізької Січі. На своїх святах січовики показували вміння у володінні

приладами орієнтування, козацькою зброєю, демонстрували знання з історії України, виконання українських народних та козацьких пісень.

Осередки «Січей» повинні були впорядковувати місця для вправ, плавання, стрільби, систематично влаштовувати масові покази гімнастичних вправ, танців, для популяризації народних традицій організувати театральні вистави, художні читання та хорові виступи.

Маючи багато спільного із «Соколами», січовики, однак, мали цілий ряд відмінностей. В той час, коли «Соколи» демонстрували більш загальнослов'янський характер діяльності, то «Січі» носили чисто національний характер, який проявлявся в одязі, у формах роботи і організаційній побудові. Січовики вдягали синьо-сірі штани-шаровари, заправлені в чоботи, вишиту сорочку, темно-синій пояс та гуцульську чемерку. На голові була чорна суконна шапка з червоним шликом, а спереду прикріпляли восьмикутною січовою зіркою високе червоне перо. Поверх сорочки через праве плече зав'язували січову стрічку, в руках тримали топірці.

Дівчата носили сині спідниці, білий фартушок-запаску, вишитий в національні узорі, намисто, вишиту сорочку. На голові бажаною була червона хустина.

Організаційна побудова «Січей» нагадувала Запорізьку Січ. Кожний судовий повіт (до 20 сіл) складав Повітову Січ і мав свою Січову Раду. Ради очолював повітовий отаман. Автономні Повітові Січі складали Січовий Союз, на чолі якого стояла Головна Січова Команда. Остання вибирала генерального отамана, яким незмінно був Кирило Трильовський. Генеральний отаман носив атрибути своєї влади – золоту булаву та червоний бунчук.

Серед відмінностей у формах роботи було те, що в той час, коли «Соколи» активно співпрацювали з церквою і багато священників очолювали сокільські осередки, то в цей час було «... заборонено до Січей вступати попам, і звільнено Січі від попівського і клерикального впливу» [10, с.25].

Популярність «Січей» пояснювалася тим, що населення, особливо сільське, сприймало соціалістичні ідеї радикалів: ліквідацію приватної власності, колективну працю, підвищення заробітної плати. В діяльності цих товариств притягували також національна атрибутика та козацький дух.

Напередодні Першої світової війни січові товариства поступово переорієнтовуються з культурно-освітнього напрямку діяльності на військово-підготовчий. В календарі «Червона калина» на 1924 рік про той час згадується: «І скоро перевелись в січових організаціях огневі вправи, топірці і стрічки. Всі приходять до розуміння, що воля і доля в сучасному світі кується не топірцями а зброєю» [11, с.37].

Невдачі українських визвольних змагань не погасили патріотичний вогонь молоді. Уже в 1922 році вона домоглася у польської влади дозволу на відновлення діяльності січових осередків. Однак, дозволивши їх, вона цього ж таки року припинила діяльність 50 січових осередків, як «політизованих» [12]. В наступні роки переслідування продовжувалися. Причиною цього були антипольські виступи молодіжного товариства проти асиміляторської політики польського уряду. В 1926 році львівське староство припинило діяльність львівської Повітової Січі. Січовий рух затихає, і останній її осередок припинив своє існування в 1929 році в селі Горбачах Львівського повіту [13, с.388].

Упродовж усього часу своєї діяльності молодіжне товариство «Січ» готувало українську молодь до національно-визвольної боротьби за свободу українського народу. Товариство внесло помітний вклад у справу збереження української духовної спадщини, мови, історії та культури загалом.

Хоч безкомпромісний характер «Січей» у їх взаємовідносинах із «Соколами» не сприяв консолідації українського молодіжного руху в Західній Україні, однак була проведена значна робота, яка пізніше забезпечила участь західноукраїнської молоді в процесі боротьби за виживання українства в умовах польського колоніального гноблення.

У 1925 році культурно-освітнє крило «Січі» відродилося в межах Східної Галичини під назвою «Луги», як спортивно-пожежне товариство [14]. Доказом того, що «Луг» продовжував традиції «Січей» є документ львівського воєводства від 4 вересня 1926 року, в якому говориться, що «...товариство має намір продовжувати діяльність забороненої Львівської Повітової Січі, яка змінила назву «Січ» на «Луг»... Повітова Січ працювала не по статуту, а проводила політичну діяльність» [15]. Упродовж 1925-1926 років луговики і січовики

проводили спільні свята. Так у червні 1925 року в Січовому святі у Львові взяло участь 32 лугових осередки (до 800 чоловік) з Львівського повіту.

Часопис «Вісті з Лугу» був водночас органом «Січей» після заборони в 1926 році «Січових вістей». Луговий статут багато в чому копіював статут «Січей».

Як «Соколи» і «Січі» Луг вважав своїм головним завданням - «несення помічі при пожарах і повінях» та «виховувати молодь переборювати труднощі, любити свою мову, боротися за свої права, вчити і знати історію свого народу, співати свої пісні і любити свій народ» [16].

Товариство випускало свою газету «Вісті з Лугу». Крім того «Громадський голос» з 1925 року виділив для нього спеціальну рубрику під назвою «Гей, хто в Лузі», де друкувалася основна інформація про діяльність осередків товариства.

За організаційною структурою «Луги» поділялися на малі та великі. На чолі товариства стояла Рада товариств. У Львові існувала Велика Рада, у функції якої входила координація діяльності осередків товариства, поширення нових друкованих надходжень, проведення занять.

Місцеві польські власті з підозрою спостерігали за товариством. Особливо їх насторожували «руханкові вправи». Наприклад, в своїх таємних циркулярах від 10 червня і 30 вересня 1926 року станіславський воєвода, опираючись на донесення Печеніжинського повітового старства, звертає увагу на те, що «... хоча товариство «Луг» і має по статуту гуманітарну і культурно-освітню діяльність, проте в ряді товариств його діяльність є антидержавною, так як виховує молодь в душі військовим під приводом гімнастичних вправ... Дальшим доказом є те, що члени товариства діляться на чоти, ходять в колоні по чотири, а також вправи з топірцями, які нагадують карабіни» [17, с.1-2]. Також доказом того, що товариство має політичний характер, воєвода вважав той факт, що головним опікуном його є УСРП.

У 1926-1930 рр. видається низка циркулярів повітовим старостам, з вимогою закривати лугові осередки за вправи з топірцями, невчасне прибуття на пожар та політичну діяльність.

Р. Дашкевич, який очолював товариство, і Виконавчий комітет були проти будь-якої орієнтації товариства, намагаючись уберегти його особливо від впливу УСРП, яка замінила заборонену Українську радикальну партію. В знак протесту проти тиску на нього Роман Дашкевич вийшов з рядів УСРП. Однак намагання секретаріату партії усунути його від керівництва товариством не увінчалось успіхом.

У 1932 році в очолюваному ним товаристві виникає дискусія з приводу підпорядкування організації Державному урядові фізичного виховання і військового підготування, що призвело до виникнення нових «Нових Лугів», які стояли на позиціях співпраці з польською владою.

Для оцінки становища 27 лютого 1933 року у Львові зібралося українське студентство. В своїй ухвалі воно відзначило, що підпорядкування товариства польській владі йде в розріз із національними інтересами українців. Новостворені «Луги» закликали до саморозпуску.

З 1 січня 1933 року «Луги» в зв'язку з переслідуванням польською владою прийняли нові статuti. Тепер товариство «Луг» відмовлялося від пожежного спрямування і головним своїм завданням вважало фізичне і моральне виховання молоді, задля чого намагалось:

- 1) поширювати і пропагувати фізичне виховання і спорт. З цією метою організувати тренінги, лекції і вести руханково-спортивні курси для молоді молодшої 16 літ;
- 2) розвивати культурно-освітню діяльність, задля чого організувати курси, театральні вистави, концерти, красзнавчі прогулянки, відкривати бібліотеки і читальні;
- 3) видавати часописи і підручники, присвячені спортові, руханці і освіті;
- 4) спортивні секції товариства підпорядковувати окружним спортивним союзам;
- 5) нешкільній молоді у віці 14-18 років дозволити належати до товариства без виборчих прав.

З другої половини 1934 року «Луг» стає найпопулярнішим і найбільш масовим молодіжним товариством у Галичині. Це в певній мірі пояснюється кризою в товаристві «Сокіл», намаганням товариства бути позапартійною організацією суто культурницького характеру, що не настроювало батьків юнаків і дівчат проти нього, які переживали за безпеку своїх дітей.

Поряд з іншими руханково-спортивними організаціями «Луг» зробив чималий внесок у розвиток української культури та патріотизму.

1. Трубайчук А. Українське питання в європейських міжнародних відносинах (1918 - 1945) / А. Трубайчук // Київська старовина. – 1996. № 2-3. – С.104-119.
2. Баллей П. Події в Україні в історичній ретроспективі / П. Баллей // Сучасність. - №6 . – 1993. С. 73-81.
3. Мирний договір між Україною і Росією з одної сторони й Польщею з другої. Рига, 1921. – 33с.
4. Шторський М. Юзеф Пілсудський. Факти і міфи. / М. Шторський // Український історичний журнал. – 1992. - №5. С.89-103.
5. ЦДА України у м. Львові, ф.711 (Польське історичне товариство у Львові, 1887-1940 рр.) оп.1, спр.16 (Листування з кураторією Львівського шкільного округу у справі протесту товариства «Вчительська громада» у Львові про вживання терміну «руський» замість «український» та меморандум Наукового товариства ім. Т.Г. Шевченка у цій справі. 1924р.).
6. Siwicki M.–Dzieje konfliktow polsko-ukrainskich.T.I.–Warszawa, 1992.–317 s.
7. Szkolnictwo na ziemiach wschodnich. – Warszawa, 1925. – 16 s.
8. Dziennik urzedowy okregu szkolnego Lwowskiego. – 1925. - № 2.
9. Кульчицький С.В. Між двома війнами (1921 – 1941рр.)/С. Кульчицький // Український історичний журнал. – 1991. - №9. – С.3-18.
10. Про січовий рух // Запорожець – календар для народу на рік 1921.
11. Угрин-Безгрішний М. Українські січові стрільці (В десятиліття 1914-1924) / М. Угрин-Безгрішний // Календар «Червона Калина» на 1924 рік. – Львів: Червона Калина, 1923.
12. Новий час. – 1930. – 16 червня.
13. Кріп'якевич І. Історія України. – Львів: Світ. 1990. – 519с.
14. Пилипів І. Українські молодіжні організації, що діяли на Західній Україні в першій чверті ХХ ст. / І. Пилипів // Ленінським шляхом. – 1990. – 4 листопада.
15. Вісті з Лугу. – 1926. – 25 вересня.
16. Статут руханкового товариства і огневої сторожі «Луг». – Львів, 1925. – 16с.
17. ДАІФО, ф.11 (Печенеженське повітове староство. 1921-1939 рр.), оп. 1, спр. 60 (Донесення про українські молодіжні товариства від 10.10.1926р.).

УДК 94:316.343.37/.722(477)»1929-1939»

С.О. Білан

ДУХОВНІ ТА НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ЗМІНИ В ЖИТТІ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНСТВА В 1929-1939 РР.

У статті здійснено спробу критично переосмислити та проаналізувати зміст і наслідки культурно-духовних процесів, явищ та подій, що відбулись в житті українського селянства в 1929-1939 рр.

Ключові слова: українське селянство, національно-культурний розвиток, історичні традиції, передвоєнне десятиліття.

У наш час, коли українське суспільство, зазнаючи глибоких змін, знаходиться на шляху розбудови і становлення суверенної української держави, відбувається відродження культури та національної самосвідомості громадян. За таких умов зростає необхідність переосмислення та усвідомлення процесів історичного минулого, що покладає на історичну науку велику відповідальність. Узагальнення та аналіз набутого досвіду дає можливість формувати більш вдалі варіанти нинішніх духовних проблем на основі минулих років.

Важливим напрямком та актуальним завданням сучасної вітчизняної історичної науки є дослідження переломних етапів історії України. Одним з цих складних і суперечливих періодів в українській історії стали 1929-1939 рр., коли внаслідок соціально-економічних експериментів та ідеологічної експансії в духовній сфері українського селянства сталися зміни, що негативно вплинули на долю українського народу. Осмислення цих складних та суперечливих процесів вимагає поглиблення історичної критики, узагальнення накопиченого досвіду та пошуку ефективних пізнавальних засобів.

Історіографічне осмислення проблем національно-культурного та духовного життя українського селянства кінця 1920-х –1930 рр. розпочалось сучасниками досліджуваного періоду. На різних історичних етапах розвитку України здобутки національно-культурного та духовного життя українського народу, в тому числі й селянства, аналізували такі історики та етнографи, як І. Березовський, С. Білокінь, І. Ващенко, Я. Грицак, В. Даниленко, В. Масненко, Т. Мармазова, С. Музиченко, С. Заремба, С. Кульчицький, О. Ситніков, В. Смолій, О. Удод та

З М І С Т

Я.Б.Петрівський СЛОВО ПРО ЖІНКУ, НАУКОВЦЯ, ПЕДАГОГА	3
--	---

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Л.П.Петрук ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ У КОЗАЦЬКІЙ ПЕДАГОГІЦІ (XV-XVIII ст.)	5
--	---

О.В.Крупка ПРИСЯГА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ ТА КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ КИЇВЩИНИ І ВОЛИНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVI – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII ст.	8
--	---

В.А.Дмитренко ДЕМОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ СІМ'Ї У КУЛЬТУРІ РАНЬОМОДЕРНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА СЕРЕДИНИ XVIII СТОЛІТТЯ	14
---	----

Т.В. Самчук РАЦІОН ТА ВАРТІСТЬ ХАРЧУВАННЯ КАЗЕННОКОШТНИХ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ СВ. ВОЛОДИМИРА НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	19
--	----

Р.М.Шеретюк ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРАВОСЛАВНОЇ БОГОСЛУЖБОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ В КУЛЬТОВО-ОБРЯДОВУ ПРАКТИКУ ГРЕКО-УНІАТСЬКОЇ ЦЕРКВИ НАПЕРЕДОДНІ ЇЇ СКАСУВАННЯ 1839 Р.	24
---	----

О. П. Прищепя ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОГО ОБЛИЧЧЯ ПОВІТОВИХ МІСТ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДІЛОВОДНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ ГУБЕРНСЬКИХ КАНЦЕЛЯРІЙ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX СТ.)	31
---	----

Р.С. Пальчевський СІЧОВІ ТОВАРИСТВА УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ	38
--	----

С.О.Білан ДУХОВНІ ТА НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ЗМІНИ В ЖИТТІ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНСТВА В 1929-1939 РР.	43
--	----

В.С.Виздрік ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У ВІДНОВЛЕННІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ В 20-30-х рр. XX ст. НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ	49
--	----

Ю.О.Тимошенко ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ СПОРТИВНОГО ЖИТТЯ В ПІДРАДЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ В 1930-ті РОКИ	55
Т. Пилипович УКРАЇНЦІ У РАДЯНСЬКИХ ТАБОРАХ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ ПІСЛЯ РАДЯНСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ВІЙНИ 1939 РОКУ	61
Л. Головата УКРАЇНСЬКИЙ ЛЕГАЛЬНИЙ ВИДАВНИЧИЙ РУХ У СТРУКТУРІ ДОСЛІДЖЕНЬ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	67
В.В. Ленская НАРОДНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ ПРОТИВОСТОЯНИЯ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ И НАЦИСТСКОЙ ИДЕОЛОГИЙ В ГОДЫ ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ	75
Л.М.Шугаєва ОСОБЛИВОСТІ ЕВОЛЮЦІЇ І ТРАНСФОРМАЦІЇ АНТИТРИНІТАРИЗМУ В УКРАЇНІ	80
Ворон Оксана Петрівна, Ворон Олена Петрівна РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ СВОБОДИ СОВІСТІ У КОНТЕКСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ НА ТЕРЕНАХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ	91
К.Круглик ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕЛІГІЙНОСТІ ПРАВОСЛАВНОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЗА ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОСТІ	96
ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС	
С.М.Локайчук, І.О.Сумленна, Г.В.Охріменко КЕРАМІЧНІ ВИРОБИ НОСІЇВ СТЖИЖОВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ.....	102
А.М.Климчук ХРЕСТИКИ-ЕНКОЛПІОНИ – МИСТЕЦЬКІ ТВОРИ ЮВЕЛІРНОГО РЕМЕСЛА	106
Б.А. Прищєпа ІСТОРИЧНА ТОПОГРАФІЯ СЕРЕДНЬОВІЧНОГО МІСТА ДУБНО ЗА АРХЕОЛОГІЧНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ	109
Ю.М.Курдина СКЛЯНЕ ВИРОБНИЦТВО НА ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В XI – XIII СТ.	114
Р.Р.Баран, Н.Д.Олійник ЛІТОПИС ГОНЧАРНОГО ВИРОБНИЦТВА СТАРОДАВНЬОЇ КОЛОМІЇ	117
Ю.М.Мазурик, О.Д.Остап'юк ДЕРЕВООБРОБНЕ РЕМЕСЛО В ЛІТОПИСНОМУ УГРОВСЬКУ.....	123

Ю.А.Юхимчук СОКИРКИ-АМУЛЕТИ З ПЕРЕСОПНИЦІ В КОНТЕСТІ ЇХ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ	127
Л.Ю.Парфенюк ТЕХНЕОЛОГІЯ ВИГОТОВЛЕННЯ СКЛЯНИХ БРАСЛЕТІВ НА ОСНОВІ ЗНАХІДОК У ПЕРЕСОПНИЦІ	130
В.П.Баланович КОСТОРІЗНЕ РЕМЕСЛО ЛІТОПИСНОЇ ПЕРЕСОПНИЦІ В ДОМОНГОЛЬСЬКИЙ ПЕРІОД	134
О.В.Жарська ХРЕСТИ –ЕНКОЛПІОНИ З ФОНДІВ КУЛЬТУРНО-АРХЕОЛОГІЧНОГО ЦЕНТРУ «ПЕРЕСОПНИЦЯ»: ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ТЕХНІЧНА СТОРОНА ЇХ ВИГОТОВЛЕННЯ	139
М.В.Федоришин РЕМІСНИЦТВО У ЛІТОПИСНІЙ ПЕРЕСОПНИЦІ	144
О.А.Герасименко РОЛЬ ІСТОРИЧНИХ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПРОЦЕСІВ ВОЛИНИ XVI–XVIII СТОЛІТЬ У НАЦІОНАЛЬНІЙ САМОІДЕНТИЧНОСТІ	148
І.В.Мілясевич ГАЗЕТА «ВОЛЫНЬ» (1882 – 1918 рр.): ІСТОРІЯ, МІСЦЕ У СУСПІЛЬНОМУ ЖИТТІ ВОЛИНИ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ	154
О.С.Рибко ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА МІСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917 Р.)	161
В. М.Жилюк РЕПРЕСІЇ ПРОТИ НАСЕЛЕННЯ ЖИТОМИРЩИНИ У ПЕРШІ ПОВОЄННІ РОКИ (1944 – 1945 РР.)	166
С.О.Гордійчук ВІРНИКИ-ПРОТИСТАНТИ ЗАКАРПАТТЯ ПІД ТОТАЛІТАРНИМ ПРЕСОМ (ДРУГА ПОЛОВИНА 1940-Х – 1960-ТІ РОКИ)	171
С.В.Виткалов «ЗОЛОТЕ КІЛЬЦЕ» ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ: ПОТЕНЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ МІСЦЕВИХ МУЗЕЙНИХ КОЛЕКЦІЙ	180
І.І.Булига НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ У ФОРМУВАННІ РЕЛІГІЙНОЇ СИТУАЦІЇ СУЧАСНОЇ РІВНЕНЩИНИ: СПРОБА РЕЛІГІЄЗНАВЧО- ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ	184

**ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН:
НАУКОВИЙ ДИСКУРС**

Т.Н.Шамсутдинова-Лебедюк СЕГРЕГАЦІЯ ЖІНОК В ІСЛАМІ	192
О.В.Северова ФОРМУВАННЯ СИБІРСЬКОГО ЗАСЛАННЯ ДЕКАБРИСТІВ	196
Н.В.Плюта ПРОБЛЕМИ ФРАНЦУЗЬКОГО КОЛОНІАЛІЗМУ: ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА	200
В.А.Сушко РАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК КУЛЬТУРНА СПІЛЬНОТА	203
Ю.А.Лустюк ВПЛИВ ЦЕНЗУРИ НА ДРУКОВАНІ ЗМІ: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ	208
О.А. Бундак СТАВЛЕННЯ ВСЕРОСІЙСЬКОГО СЕЛЯНСЬКОГО СОЮЗУ ДО РЕЛІГІЇ І ЦЕРКВИ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ (ЗА ДОКУМЕНТАМИ РІЗНИХ ФОРУМІВ ВСЕРОСІЙСЬКОГО СЕЛЯНСЬКОГО СОЮЗУ)	212
М.Нагірний ПЕТРОВЦІ ЯК ОСЕРЕДОК КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ РУСИНСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ ХОРВАТІЇ	218
М.М.Кондратюк ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ЦЕРКВИ ТА ШКОЛИ В ПЕРШІЙ ЧЕХОСЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ (1918-1939 РР.)	222
М. І. Коврига ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ РЕПРЕСИВНО- КАРАЛЬНИХ ОРГАНІВ В СРСР (1920 - 1930 рр.)	228
А.В. Слесаренко ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА ЛЕГЕНДИ ЧЕСЬКОГО АНДЕГРАУНДУ ІВАНА МАРТИНА ЇРОУСА	233
А.Р. Галушка-Адайкін РЕФОРМИ СУКАРНО В ПЕРІОД РАННЬОЇ «КЕРОВАНОЇ ДЕМОКРАТІЇ» (КІНЕЦЬ 50-Х РР. – ПОЧАТОК 60-Х РР. ХХ СТ.)	237
Р.М.Постоловський ЧЕХОСЛОВАЦЬКА РЕФОРМА 1968 р.: ВНЕСОК ІНТЕЛЕКТУАЛІВ У ЇЇ ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ОБГРУНТУВАННЯ	243
І.В.Філіпчук ПОГЛЯДИ О.ДУБЧЕКА НА РОЗВИТОК ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ ПЕРІОДУ «ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ»	250

О. И. Санжаревский РЕФОРМИРОВАНИЕ (СОКРАЩЕНИЕ) АРМИИ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ 90 – Х ГОДОВ 20 ВЕКА	256
--	-----

П.Л.Яроцький ДИВЕРГЕНТНІ ПРОЦЕСИ В КАТОЛИЦИЗМІ: ВІД «БОЛІСНОГО ПОНТИФКАТУ» ДО ПОНТИФКАТУ «РЕФОРМУВАННЯ ЦЕРКВИ»	260
---	-----

Marek Motyka NARKOMANIA JAKO ZJAWISKO SPOŁECZNE W POLSCE – RYS HISTORYCZNY	266
--	-----

ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРІОГРАФІЇ

С. Н. Грипич КНИГА ЯК МИСТЕЦТВО ТА КНИГИ ПРО МИСТЕЦТВО	273
---	-----

М.Шатрова ІСТОРІЯ КНИГИ ЯК СКЛАДОВА ДИСЦИПЛІН КНИГОЗНАВЧОГО ЦИКЛУ	276
---	-----

С. Н. Грипич, Г. П. Семенюк НАУКОВА БІБЛІОТЕКА РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ: ВІД МИНУЛОГО ДО СЬОГОДЕННЯ	280
--	-----

С.Баханова «ПРАЗЬКА ВЕСНА» В ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКАХ З НОВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	286
---	-----

Л. Пасічник КНИГОЗНАВЧИЙ ТА БІБЛІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТІВ ІЗ СТАНДАРТИЗАЦІЇ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ	290
---	-----

І.О.Прилуцька АКЦЕНТИ РОЗВИТКУ КНИЖКОВОЇ СПРАВИ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ	296
--	-----

РЕЦЕНЗІЇ, АНОТАЦІЇ, ОГЛЯДИ

І.Захарчук «ТЕ, ЩО ЛЮДИ ДУМАЮТЬ...»: ІСТОРІЯ У ДЗЕРКАЛІ СУСПІЛЬНИХ НАСТРОЇВ <i>Гриневич Владислав. НЕПРИБОРКАНЕ РІЗНОГОЛОССЯ: Друга світова війна і суспільно-політичні настрої в Україні, 1939 – червень 1941 рр. – Київ – Дніпропетровськ: Центр «Ткума»; Видавництво «Ліра», 2012. – 508 с.</i>	302
--	-----

В.М. Шеретюк

ОРГАНИ ВЛАДИ НА ВОЛИНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ
ПЕРІОДУ ПІЗНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ
ТА РАННЬОГО НОВОГО ЧАСУ

(Рец.: Бортнікова А.В. Державна влада та місцеве

самоврядування на Волині (кінець XIV – середина XVII) [Текст]:

монографія / Алла Василівна Бортнікова. – Луцьк :

Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – 552 с.) 315

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ 317

ЗМІСТ 320

Наукове видання

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Збірник наукових праць

Випуск 24

Відповідальний за підготовку збірника до видання – С.С.Троян

Комп'ютерна верстка – Третяк О.Ю.

Обкладинка – Самсонюк В.Б.

Підписано до друку 2013 р. Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman». Наклад 100. Обліково-видавничих аркушів 30,00. Віддруковано засобами оперативної поліграфії ПП Самборський І.О., вул. Толстого, 3, м. Рівне, Україна, 33028.

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. – Рівне: РДГУ, 2013. – Випуск 24. – 326 с.